

MATERIAŁ INFORMACYJNY

DOTYCZĄCY ZASADY WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI (cross-compliance)

Warszawa, luty 2018 r.

UWAGA: Niniejszy materiał ma charakter wyłącznie informacyjny i nie zastępuje prawa obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej. Treść materiału nie może być podstawą do jakichkolwiek roszczeń prawnych.

1. WZAJEMNA ZGODNOŚĆ – PODSTAWOWE INFORMACJE

1.1 Co to jest wzajemna zgodność?

Rolnik wnioskujący o płatności bezpośrednie zobowiązany jest do spełnienia wymagań dotyczących utrzymania gruntów wchodzących w skład gospodarstwa rolnego w **Dobrej Kulturze Rolnej zgodnej z ochroną środowiska** (DKR) oraz **podstawowych wymogów z zakresu zarządzania**, określonych w załączniku II do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1306/2013.

Powyższe wymogi składają się na jeden mechanizm noszący wspólną nazwę **zasady wzajemnej zgodności**. Zasada wzajemnej zgodności oznacza powiązanie wysokości uzyskiwanych płatności bezpośrednich przez rolników, a także płatności obszarowych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz 2014-2020, ze spełnianiem przez nich określonych wymogów.

Wymogi te zostały podzielone na następujące obszary:

- środowisko, zmiana klimatu oraz utrzymanie gruntów w dobrej kulturze rolnej;
- zdrowie publiczne, zdrowie zwierząt i zdrowie roślin;
- dobrostan zwierząt.

1.2 Zasada wzajemnej zgodności od roku 2015

Od roku 2015 zasada wzajemnej zgodności obejmuje mniejszą niż dotychczas liczbę wymogów i norm DKR. Z jej zakresu usunięto wymogi dotyczące stosowania osadów ściekowych (dotychczasowy SMR 3) oraz chorób zwierząt: pryszczycy, choroby pęcherzykowej świń i choroby niebieskiego języka (dotychczasowe SMR-y 13-15).

W zakresie norm DKR najistotniejsza zmiana dotyczyła obowiązku utrzymania gruntów rolnych, realizowanego do roku 2014 przez normy *m.in. ochronę trwałych użytków zielonych i przeciwdziałanie wkraczaniu niepożądanego roślinności na grunty rolne*. Obowiązek ten został wzmocniony i od roku 2015 stanowi kryterium kwalifikowalności do płatności bezpośrednich gruntów, na których nie jest prowadzona produkcja.

1.3 Kto prowadzi kontrole?

Organami odpowiedzialnymi za przeprowadzanie kontroli w zakresie wzajemnej zgodności są odpowiedzialne dwa organy: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) - w zakresie spełniania przez rolnika norm DKR oraz wymogów dotyczących środowiska, zmiany klimatu, zdrowotności roślin i bezpieczeństwa żywności w części

dotyczącej produktów pochodzenia roślinnego oraz Inspekcja Weterynaryjna (IW) - w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt, zdrowia zwierząt, bezpieczeństwa pasz i żywności w części dotyczącej produktów pochodzenia zwierzęcego oraz dobrostanu zwierząt.

1.4 Gdzie szukać informacji?

Informacje na temat wymogów wzajemnej zgodności można uzyskać na stronach internetowych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (www.minrol.gov.pl), Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (www.arimr.gov.pl) oraz Centrum Doradztwa Rolniczego (www.cdr.gov.pl), a także bezpośrednio w biurach powiatowych i oddziałach regionalnych ARiMR oraz ośrodkach doradztwa rolniczego.

Ponadto rolnicy, których gospodarstwa położone są na obszarach szczególnie narażonych na zanieczyszczenia azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych (OSN), mogą dodatkowo uzyskać informacje dotyczące programów działań na swoich terenach we właściwym terytorialnie Regionalnym Zarządzie Gospodarki Wodnej, urzędzie gminy, ośrodku doradztwa rolniczego lub w izbie rolniczej.

Pamiętaj!

Wymogi wzajemnej zgodności stanowią tylko niewielką część przepisów obowiązujących w Polsce w ramach omawianych obszarów.

2. ŚRODOWISKO, ZMIANA KLIMATU ORAZ UTRZYMANIE GRUNTÓW W DOBREJ KULTURZE ROLNEJ

2.1. Normy Dobrej Kultury Rolnej Zgodnej z Ochroną Środowiską (DKR)

Dotyczą wszystkich gospodarstw posiadających grunty rolne

Celem Dobrej Kultury Rolnej jest właściwe zarządzanie glebą poprzez przestrzeganie norm dotyczących: przeciwdziałania erozji gleby, ograniczania degradacji substancji organicznej, przeciwdziałania zmianom struktury gleby, zarządzania zasobami wodnymi w rolnictwie i ochroną wody oraz **ukierunkowanie ich na wzmocnienie standardów w zakresie ochrony środowiska oraz zmiany klimatu.**

DKR 1 Ustanowienie stref buforowych wzdłuż cieków wodnych

- Nawozy na gruntach rolnych stosuje się w odległości co najmniej 5 m, a w przypadku gnojowicy w odległości co najmniej 10 m od brzegu:
 - jezior i zbiorników wodnych o powierzchni do 50 ha,
 - cieków wodnych,
 - rowów, z wyłączeniem rowów o szerokości do 5 m liczonej na wysokości górnej krawędzi brzegu rowu,
 - kanałów w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne.
- Nawozy na gruntach rolnych stosuje się w odległości co najmniej 20 m od:
 - brzegu jezior i zbiorników wodnych o powierzchni powyżej 50 ha,
 - ujęć wody, jeżeli nie ustanowiono strefy ochronnej na podstawie przepisów Prawa wodnego,
 - obszarów morskiego pasa nadbrzeżnego.

DKR 2 Przestrzeganie procedur wydawania zezwoleń w przypadku nawadniania

- **NOWE!** Przy nawadnianiu gruntów rolnych wodami w ilości większej niż średniorocznie 5 m³ na dobę lub poborze wód podziemnych lub wód powierzchniowych w ilości średniorocznie większej niż 5 m³ na dobę w celu nawadniania, rolnik posiada pozwolenie wodnoprawne wydane w trybie określonym w przepisach działu IX Prawa wodnego.

DKR 3 Ochrona wód podziemnych przed zanieczyszczeniem

- Zabrania się wprowadzania bezpośrednio i pośrednio do wód podziemnych substancji szczególnie szkodliwych określonych w wykazie I załącznika nr 1 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 18 listopada 2014 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego (Dz. U. poz. 1800), zwanego dalej „rozporządzeniem w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi”, w zakresie w jakim dotyczy to działalności rolniczej. (Nie dotyczy sytuacji, gdy substancje niebezpieczne są zawarte w ściekach bytowych lub komunalnych).
- Zabrania się wprowadzania do gleby substancji szczególnie szkodliwych określonych w wykazie II załącznika nr 1 do rozporządzenia w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, w zakresie w jakim dotyczy to działalności rolniczej. (Nie dotyczy

sytuacji, gdy rolnik posiada pozwolenie wodnoprawne i przestrzega warunków w nim zawartych lub gdy substancje niebezpieczne są zawarte w ściekach bytowych lub komunalnych).

DKR 4 Minimalna pokrywa glebowa

- Powierzchnię stanowiącą co najmniej 30 % gruntów ornych, położonych na obszarach zagrożonych erozją wodną, wchodzących w skład gospodarstwa rolnego, pozostawia się pod **okrywą ochronną gleby** w terminie co najmniej od dnia **1 listopada** do dnia 15 lutego.

Pod pojęciem okrywy ochronnej gleby rozumie się: okrywę roślinną, ściernisko, resztki pożniwne i mulcz.

DKR 5 Minimalne zagospodarowanie terenu odzwierciedlające warunki danego miejsca w celu ograniczenia erozji

- Grunty orne położone na stokach o nachyleniu powyżej 20° nie są wykorzystywane pod uprawę roślin wymagających utrzymywania redlin wzdłuż stoku lub jako ugór czarny. Można je wykorzystywać pod uprawę roślin wieloletnich, z okrywą roślinną lub ściółką w międzyrzędziach.

DKR 6 Utrzymanie poziomu materii organicznej gleby

- Zabrania się wypalania gruntów rolnych.

DKR 7 Zachowanie cech krajobrazu (zakaz przycinania żywopłotów i drzew w okresie wylęgu i chowu ptaków)

- Nie wolno niszczyć drzew będących pomnikami przyrody oraz rowów do 2 m szerokości znajdujących się na użytkach rolnych będących w posiadaniu rolnika.
- Rolnik jest obowiązany do zachowania oczek wodnych o łącznej powierzchni poniżej 100 m², które znajdują się na użytkach rolnych będących w posiadaniu rolnika.
- Zabrania się przycinania żywopłotów i drzew znajdujących się na użytkach rolnych będących w posiadaniu rolnika w okresie od 15 kwietnia do 31 lipca (z wyłączeniem wierzb, drzew owocowych i zagajników o krótkiej rotacji).

2.2. Wymogi Wzajemnej Zgodności

Ochrona środowiska w ramach wymogów wzajemnej zgodności obejmuje ochronę ptaków i siedlisk przyrodniczych dzikiej fauny i flory oraz ochronę wód przed azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych.

2.1.1 Ochrona dzikiego ptactwa (dyrektywa ptasia¹)

! WYMOGI

Dotyczą rolników, których gospodarstwa rolne lub ich część są położone na obszarze Natura 2000

- Przestrzega się wymogów obligatoryjnych wynikających z planów zadań ochronnych albo planów ochrony w zakresie dotyczącym gatunków ptaków objętych ochroną *.
- Zabrania się podejmowania działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, **znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000.**

Powyższy zakaz nie dotyczy rolnika, który realizuje działanie po uzyskaniu stosownego zezwolenia.

Przedsięwzięcia, które mogą **znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000**, mogą być realizowane, jeżeli:

- została wydana pozytywna decyzja administracyjna, albo
- po przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 została wydana pozytywna decyzja administracyjna.

Dotyczą wszystkich rolników na obszarze całego kraju

- Przestrzega się zakazu niszczenia siedlisk i ostoi będących obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania ptaków podlegających ochronie **.
- W strefach ochrony ostoi miejsc rozrodu i regularnego przebywania ptaków zabrania się:***
 - wycinania drzew lub krzewów,
 - dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli nie jest to związane z potrzebą ochrony poszczególnych gatunków,
 - wznoszenia obiektów, instalacji i urządzeń.

Zakaz ten nie dotyczy osób posiadających zezwolenie regionalnego dyrektora ochrony środowiska na dokonanie tych czynności.

* Gatunki ptaków objętych ochroną zostały wymienione w załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. Nr 25, poz.133 z późn. zm.), które spełniają kryteria określone w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem

¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. Urz. L 20 z 26.1.2010 r.).

zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 (Dz. U.2010 Nr 77, poz. 510).

**** Gatunki ptaków objętych ochroną zostały wymienione w załącznikach nr 1 i 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 7 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. z 2014 r. poz. 1348).**

***** Gatunki ptaków objętych ochroną zostały wymienione w załączniku nr 4 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 7 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt.**

2.1.2 Ochrona siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk dzikiej fauny i flory (dyrektywa siedliskowa²)

! WYMOGI

Dotyczą rolników, których gospodarstwa rolne lub ich część są położone na obszarze Natura 2000

- Przestrzega się wymogów obligatoryjnych wynikających z planów zadań ochronnych (PZO) lub planów ochrony (PO) w zakresie dotyczącym typów siedlisk przyrodniczych, gatunków zwierząt i roślin objętych ochroną*.

** Gatunki objęte ochroną zostały wymienione w załączniku nr 1-3 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 .*

2.1.3 Ochrona wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (dyrektywa azotanowa³)

W wyniku wejścia w życie nowej ustawy - Prawo wodne, nastąpiła zmiana sposobu realizacji wymogów dyrektywy azotanowej. Obecnie na **obszarze całego kraju będzie obowiązywał jeden Program działań** mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu tzw. Program azotanowy.

Program azotanowy zostanie wprowadzony w życie rozporządzeniem Rady Ministrów i będzie obowiązywał rolników, którzy prowadzą produkcję rolną, w tym działy specjalne

² Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, str. 7, z późn. zm.).

³ Dyrektywa Rady 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. dotycząca ochrony wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (Dz. U. L 375 z 31.12.1991, str. 1-8).

produkcji rolnej, oraz działalność, w ramach której są przechowywane odchody zwierzęce lub stosowane nawozy⁴ do gospodarowania zgodnie z określonymi w nim wymogami.

W szczególności będą one, tak jak dotychczas, dotyczyły:

- **Ograniczeń rolniczego wykorzystania nawozów:**
 - na glebach zamarzniętych, zalanych wodą, nasyconych wodą lub pokrytych śniegiem
 - w pobliżu wód powierzchniowych
 - na terenach o dużym nachyleniu
- **Okresów nawożenia**
- **Warunków przechowywania nawozów naturalnych oraz postępowania z odciekami**
- **Dawek i sposobów nawożenia azotem**
- **Prowadzenia dokumentacji zabiegów agrotechnicznych związanych z nawożeniem.**

Pamiętaj!

Wymagania z Programu azotanowego będą wchodzić w zakres wymogów wzajemnej zgodności, które należy przestrzegać.

3. ZDROWIE PUBLICZNE, ZDROWIE ZWIERZĄT, ZDROWOTNOŚĆ ROŚLIN. IDENTYFIKACJA I REJESTRACJA ZWIERZĄT

Gospodarstwo rolne jest pierwszym ogniwem w łańcuchu żywnościowym i to właśnie na nim spoczywa olbrzymia odpowiedzialność za wyprodukowanie i wprowadzenie do obrotu bezpiecznej żywności lub surowca do jej produkcji.

3.1 Zdrowie zwierząt

⁴ **Nawóz** – w rozumieniu ustawy - Prawo wodne, to każda substancja zawierająca związek azotu lub związki azotu rolniczo wykorzystywane w celu zwiększenia wzrostu roślinności, a także odchody zwierzęce, pozostałości z gospodarstw rybackich oraz osady ściekowe

WYMOGI

Dotyczą wszystkich posiadaczy zwierząt

- Dokumentacja leczenia zwierząt gospodarskich przechowywana jest przez utrzymującego zwierzęta przez 5 lat od daty dokonania ostatniego wpisu.
- Zakaz podawania zwierzętom gospodarskim, zwierzętom akwakultury oraz zwierzętom dzikim utrzymywanym jak zwierzęta gospodarskie związków o działaniu hormonalnym, tyreostatycznym i β -agonistycznym w celach innych niż lecznicze.
- Zakaz posiadania i przechowywania w gospodarstwie produktów leczniczych weterynaryjnych zawierających substancje o działaniu beta-agonistycznym, które mogą być stosowane w celu przyspieszenia porodu oraz estradiol 17 β lub jego estropodobne pochodne.
- Zakaz podawania w postaci zastrzyków substancji mających działanie beta-agonistyczne, w celu przyspieszenia porodu u krów, zwierzętom hodowlanym, włącznie ze zwierzętami reprodukcyjnymi, które nie będą dalej wykorzystywane do celów rozplodowych.
- Zakaz umieszczania na rynku lub uboju zwierząt gospodarskich lub zwierząt dzikich utrzymywanych przez człowieka jak zwierzęta gospodarskie, w organizmach których znajdują się lub u których wykryto substancje zabronione, z wyłączeniem przypadków, gdy substancje te zostały podane w celach leczniczych.
- Zakaz umieszczania na rynku i przetwarzania mięsa zwierząt gospodarskich, zwierząt dzikich utrzymywanych przez człowieka jak zwierzęta gospodarskie i zwierząt akwakultury, w organizmach których znajdują się lub u których wykryto substancje zabronione z wyłączeniem przypadków, gdy substancje te zostały podane w celach leczniczych.
- Zabronione jest umieszczanie na rynku mięsa lub innych produktów pochodzenia zwierzęcego pochodzących od zwierząt, którym podawano substancje lecznicze o działaniu estrogenym, androgennym lub gestagennym, jeżeli przed dokonaniem uboju zwierzęcia nie był przestrzegany okres karencji wymagany dla wydalenia z jego organizmu produktów leczniczych weterynaryjnych.
- Zabrania się wykonywania czynności zootechnicznych* na zwierzętach przeznaczonych do chowu lub hodowli, włącznie ze zwierzętami reprodukcyjnymi, które nie będą dalej wykorzystywane do celów rozplodowych.

Dotyczą posiadaczy zwierząt akwakultury

- Przestrzegany jest zakaz utrzymywania w gospodarstwie zwierząt akwakultury, w organizmach których znajdują się lub u których wykryto substancje zabronione, chyba że podawano je w celach leczniczych.

Dotyczą hodowców ryb

- Zabrania się poddawania ryb zabiegom zmiany płci po ukończeniu przez nie 3 miesiąca życia.

** W rozumieniu ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2008 Nr 213, poz. 1342 z późn. zm.) np. podawanie substancji w celu synchronizacji rui, przygotowanie bioców, dawców zarodków do implantacji itp.*

3.2 Zdrowotność roślin

WYMOGI

Dotyczą wszystkich rolników

- Stosuje się tylko środki ochrony roślin dopuszczone do obrotu.
- Środki ochrony roślin stosuje się wyłącznie zgodnie z etykietą stosowania oraz w taki sposób, aby nie dopuścić do zagrożenia zdrowia ludzi, zwierząt i środowiska.
- Środki ochrony roślin przechowuje się zgodnie z zaleceniami zawartymi na etykiecie.
- Środki ochrony roślin stosuje się sprzętem sprawnym technicznie, który użyty zgodnie z przeznaczeniem nie spowoduje zagrożenia dla zdrowia ludzi i zwierząt oraz środowiska.
- Osoba wykonująca zabiegi środkami ochrony roślin posiada aktualne zaświadczenie o ukończeniu szkolenia:
 - w zakresie stosowania środków ochrony roślin lub
 - w zakresie integrowanej produkcji roślin lub
 - w zakresie doradztwa dotyczącego środków ochrony roślin lub
 - ukończyła, nie wcześniej niż 5 lat, przed wykonywaniem zabiegów przy

użyciu środków ochrony roślin, szkolenie wymagane w innym państwie członkowskim, lub w państwie będącym stroną umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, na podstawie przepisów obowiązujących w tym państwie, potwierdzone dokumentem o ukończeniu tego szkolenia, lub przedstawiły inny dokument wydany na podstawie przepisów obowiązujących w tym państwie, potwierdzający uzyskanie uprawnień do wykonywania zabiegów z zastosowaniem środków ochrony roślin.

– lub posiada inne uprawnienia.

- Należy prowadzić ewidencję zbiegów wykonywanych przy użyciu środków ochrony roślin.

3.3 Przenośne gąbczaste encefalopatie (TSE)

WYMOGI

Dotyczą wszystkich posiadaczy zwierząt

- Rolnik utrzymujący w gospodarstwie zwierzęta przeżuujące oraz nieprzeżuujące stosujący w żywieniu tych ostatnich białka pochodzenia zwierzęcego ma obowiązek takiej organizacji transportu, magazynowania, dystrybucji pasz, żeby na żadnym z tych etapów nie doszło do zanieczyszczenia pasz dla przeżuwaczy białkiem pochodzenia zwierzęcego.

Dotyczą posiadaczy przeżuwaczy

- Przestrzeganie zakazu karmienia zwierząt przeżuwających białkiem pochodzenia zwierzęcego oraz paszami zawierającymi takie białka, z wyłączeniem białka dopuszczonego do żywienia zwierząt na zasadzie odstępstw*.
- Rolnik jest obowiązany niezwłocznie powiadomić organ Inspekcji Weterynaryjnej, albo najbliższy podmiot świadczący usługi z zakresu medycyny weterynaryjnej, albo wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o każdym przypadku podejrzenia wystąpienia TSE u posiadanych przez niego zwierząt.
- W przypadku podejrzenia wystąpienia TSE, przestrzegany jest zakaz wywożenia z gospodarstwa zwierząt gatunków wrażliwych na zakażenie TSE, do czasu uzyskania decyzji powiatowego lekarza weterynarii.
- Rolnik przestrzega nakazów i zakazów wynikających z decyzji wydanej przez powiatowego lekarza weterynarii oraz współdziała przy zwalczaniu TSE.

- Przestrzegany jest zakaz wprowadzania na rynek potomstwa pierwszego pokolenia, nasienia, zarodków i komórek jajowych zwierząt podejrzanych lub u których potwierdzono wystąpienie TSE w ciągu poprzedzającego okresu dwuletniego lub w ciągu okresu, który nastąpił po wystąpieniu pierwszego objawu klinicznego choroby.
- Przestrzegany jest obowiązek posiadania świadectw zdrowia wydanych przez urzędowego lekarza weterynarii w przypadku wprowadzania na rynek lub przywozu na teren Polski bydła, owiec lub kóz, ich zarodków, nasienia i komórek jajowych.

Dotyczy posiadaczy nieprzeżuwaczy

- Przestrzegany jest zakaz karmienia zwierząt gospodarskich innych niż przeżuwacze (wyjątek: mięsożerne zwierzęta futerkowe) białkiem pochodzenia zwierzęcego, chyba że rolnik posiada decyzję powiatowego lekarza weterynarii lub stosuje białka dopuszczone do żywienia zwierząt na zasadzie odstępstw**.

** W ramach odstępstw w żywieniu przeżuwaczy dopuszczone jest stosowanie następujących białek zwierzęcych oraz pasz zawierających te białka:*

- mleko, produkty na bazie mleka i siary,
- jaja i produkty jajeczne,
- żelatyna pochodząca od zwierząt innych niż przeżuwacze,
- hydrolizaty białkowe pochodzące od zwierząt innych niż przeżuwacze i otrzymane ze skór i skórki przeżuwaczy,
- mączka rybna w preparatach mlekozastępczych dla nieodsadzonych przeżuwaczy hodowlanych (zgodnie z przewidzianymi warunkami).

*** W ramach odstępstw dopuszczone jest:*

1) w żywieniu zwierząt gospodarskich innych niż przeżuwacze:

- stosowanie białek pochodzenia zwierzęcego takich jak: mączki rybne, fosforany dwuwapniowe i fosforany trójwapniowe, produkty z krwi (pochodzącej od zwierząt innych niż przeżuwacze),
- stosowanie białek zwierzęcych dopuszczonych w żywieniu zwierząt przeżuwających oraz pasz zawierających te białka.

2) karmienie ryb mączkami z krwi pochodzącymi od zwierząt innych niż przeżuwacze.

3.4 Bezpieczeństwo żywności i pasz

3.4.1 Bezpieczeństwo pasz

WYMOGI

- Rolnikowi nie wolno wprowadzać do obrotu paszy niebezpiecznej* dla zwierząt i stosowania jej w żywieniu zwierząt.
- Rolnik jest obowiązany do prowadzenia dokumentacji dotyczącej:
 - stosowania środków ochrony roślin,
 - stosowania preparatów biobójczych,
 - źródła i ilości paszy w każdej partii paszy przyjmowanej do gospodarstwa i wydawanej z gospodarstwa,
 - stosowania nasion/ziarna genetycznie modyfikowanego.
- Jeśli pasze wprowadzone do obrotu nie spełniają wymogów dotyczących bezpieczeństwa pasz, rolnik musi:
 - podjąć działania zmierzające do wycofania z rynku paszy niebezpiecznej,
 - niezwłocznie poinformować powiatowego lekarza weterynarii,
 - współpracować z Inspekcją Weterynaryjną w celu jak najszybszego wycofania niebezpiecznej paszy z rynku,
 - poinformować nabywcę paszy o przyczynach jej wycofania.
- Jako podmiot działający na rynku pasz rolnik ma obowiązek zgłoszenia prowadzenia działalności w zakresie produkcji, przetwarzania, przechowywania, transportu lub dystrybucji pasz do powiatowego lekarza weterynarii**.
- Rolnik powinien stosować pasze pochodzące wyłącznie z zakładów zarejestrowanych oraz/lub zatwierdzonych.
- Zapewnienie identyfikowalności paszy oraz substancji przeznaczonych do dodania do pasz, dostarczanych rolnikowi i tych, które rolnik wprowadza na rynek, w szczególności poprzez prowadzenie i przechowywanie dokumentacji dotyczącej kupna i sprzedaży.

Wymogi higieniczne dotyczące higieny pasz

- Zabrania się wytwarzania, wprowadzania do obrotu i stosowania w żywieniu zwierząt materiałów paszowych i mieszanek paszowych zawierających pozostałości pestycydów w ilości przekraczającej ich dopuszczalną zawartość.
- Rolnik ma obowiązek przechowywania i przewożenia substancji niebezpiecznych i odpadów w sposób, który nie spowoduje zanieczyszczenia i skażenia pasz.
- Rolnik ma obowiązek właściwego przechowywania pasz oraz ich dystrybucji w gospodarstwie:

- pasze należy przechowywać z dala od substancji chemicznych oraz innych produktów nienadających się do spożycia przez zwierzęta,
 - pasze lecznicze oraz inne przeznaczone dla poszczególnych kategorii lub gatunków zwierząt należy przechowywać w sposób ograniczający ryzyko podania ich zwierzętom, dla których nie są one przeznaczone,
 - system dystrybucji paszy w gospodarstwie powinien zapewniać zadawanie ich zwierzętom dla których są przeznaczone.
- Należy uwzględnić wyniki wszelkich analiz próbek produktów pierwotnych lub innych próbek pobranych dla celów diagnostycznych i posiadających istotne znaczenie dla bezpieczeństwa pasz (np. pozostałości pestycydów, metali ciężkich, dioksyn, azotynów).

** Pasza jest uznana za niebezpieczną jeżeli:*

- *ma negatywne skutki dla zdrowia ludzi lub zwierząt,*
- *powoduje, że spożywanie żywności uzyskanej ze zwierząt gospodarskich z jej użyciem jest niebezpieczne dla ludzi.*

*** Obowiązek rejestracji nie dotyczy rolników, którzy wyprodukowane przez siebie pasze zużywają wyłącznie do żywienia zwierząt, od których produkty wykorzystują we własnym gospodarstwie lub dostarczają wyprodukowane przez siebie niewielkie ilości pasz do innych gospodarstw, w celu wykorzystania ich w tych gospodarstwach.*

3.4.2 Bezpieczeństwo żywności

WYMOGI

Dotyczące bezpieczeństwa żywności

- Żywność szkodliwa dla zdrowia lub nienadająca się do spożycia (objawy zepsucia, zanieczyszczona, z objawami pleśni, gnicia) nie jest wprowadzana na rynek.
- Zapewnienie identyfikowalności żywności, jak również zwierząt hodowlanych, dostarczanych rolnikowi i tych, które rolnik dostarczał na rynek (z wyjątkiem żywności dostarczonej bezpośrednio konsumentowi końcowemu lub zakładom prowadzącym handel detaliczny z przeznaczeniem dla konsumenta końcowego), w szczególności poprzez prowadzenie i przechowywanie dokumentacji dotyczącej kupna i sprzedaży.
- Właściwe stosowanie środków ochrony roślin i biocydów zgodnie z etykietą – instrukcją stosowania.
- Podjęcie działań zmierzających do wycofania z obrotu żywności niezgodnej, bądź w stosunku do której są podejrzenia, że nie spełnia wymogów w zakresie bezpieczeństwa żywności poprzez:

- natychmiastowe postępowanie w celu wycofania tej żywności z rynku,
- powiadomienie o tym fakcie właściwych władz, np. Inspekcji Weterynaryjnej lub Inspekcji Sanitarnej oraz inne organy w zakresie ich kompetencji,
- współpracy z tymi organami,
- poinformowania nabywców o przyczynach wycofania żywności, a w razie konieczności odbioru od konsumentów produktów już im dostarczonych.

Dotyczące higieny produkcji produktów pochodzenia roślinnego

- Prowadzenie dokumentacji stosowania każdego środka ochrony roślin i produktów biobójczych.
- Substancje niebezpieczne oraz odpady są składowane i przetwarzane w sposób uniemożliwiający zanieczyszczenie produktów żywnościowych pochodzenia roślinnego tymi substancjami.
- Wykonywane są zalecenia pokontrolne wynikające z kontroli urzędowych, podejmowane są działania i środki zaradcze w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności.
- Żywność zawierająca pozostałości pestycydów przekraczające najwyższe dopuszczalne poziomy w żywności dla tych produktów, nie jest wprowadzana do obrotu.
- Przechowywanie wyników wszelkich analiz próbek pobranych z roślin lub innych próbek pobranych dla celów diagnostycznych i mających znaczenie dla zdrowia ludzi.

WYMOGI

Dotyczące higieny produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego

- Substancje niebezpieczne oraz odpady są składowane i przetwarzane w sposób uniemożliwiający zanieczyszczenie żywności pochodzenia zwierzęcego tymi substancjami.
- Właściwe stosowanie:
 - dodatków paszowych (w szczególności zgodnie ze wskazaniem producenta lub podmiotu odpowiedzialnego za etykietowanie, zamieszczonymi na etykiecie),
 - produktów leczniczych weterynaryjnych (w szczególności zgodnie z zaleceniami lekarza weterynarii).

- Wykonywane są zalecenia pokontrolne wynikające z kontroli urzędowych, podejmowane są działania i środki zaradcze w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności.
- Podejmowanie działań w celu zapobiegania występowaniu i rozprzestrzenianiu się chorób zakaźnych przenoszonych na ludzi wraz z żywnością, w tym podejmowanie środków ostrożności przy przyjmowaniu nowych zwierząt oraz zgłaszanie właściwym organom podejrzenia takich chorób.
- Żywność pochodzenia zwierzęcego, w której zostały przekroczone maksymalne lub tymczasowe maksymalne limity pozostałości substancji farmakologicznie czynnych stosowanych w weterynaryjnych produktach leczniczych lub w której znajdują się substancje niedozwolone, nie jest wprowadzana do obrotu.

Wymagana dokumentacja:

- Protokoły z kontroli zwierząt lub produktów pochodzenia zwierzęcego.
 - Rodzaj i pochodzenie paszy podawanej zwierzętom.
 - Produkty lecznicze weterynaryjne i inne produkty lecznicze podawane zwierzętom oraz daty ich podawania i okresy karencji.
- Wyniki wszelkich analiz próbek pobranych od zwierząt lub innych próbek pobranych dla celów diagnostycznych i mających znaczenie dla zdrowia ludzi.

Dotyczące produkcji jaj

- Do czasu sprzedaży jaja należy przechowywać tak, aby były:
 - czyste, suche i wolne od obcych zapachów,
 skutecznie zabezpieczone przed wstrząsami i bezpośrednim działaniem promieni słonecznych.

Dotyczące gospodarstw produkujących mleko i siarę przeznaczonych do obrotu

Status zdrowotny zwierząt

- Dobry ogólny stan zdrowia, zwierzęta nie wykazują żadnych objawów choroby mogącej powodować zakażenie mleka lub siary, a zwłaszcza nie cierpią z powodu jakiegokolwiek infekcji układu rodowego z wydzielinami, zapalenia jelit z biegunką i gorączką lub rozpoznawalnego zapalenia wymion.
- Poświadczenie w ewidencji leczenia zwierząt, że krowy nie są leczone substancjami niedozwolonymi lub potencjalnie niebezpiecznymi dla ludzkiego zdrowia przenikającymi do mleka i siary, chyba że mleko i siara podlega ustalonej karencji wymaganej dla wydalenia z organizmu produktów leczniczych

weterynaryjnych.

- Posiadanie decyzji powiatowego lekarza weterynarii o uznaniu stada za wolne lub urzędowo wolne od brucelozy i urzędowo wolne od gruźlicy bydła.
- Mleko i siara pochodzące od zwierząt niespełniających wymogów z punktu powyżej, jest wykorzystywane tylko po uzyskaniu zezwolenia właściwego organu i po zastosowaniu wymaganych procesów technologicznych.
- Kontrola i badanie kóz na obecność gruźlicy w przypadku, gdy są utrzymywane w gospodarstwie razem z krowami.
- Brak ran wymion.
- Przestrzeganie zasady skutecznej izolacji zakażonych lub co do których istnieje przypuszczenie zakażenia brucelozą lub gruźlicą w celu uniknięcia jakiegokolwiek negatywnego wpływu na mleko pozyskiwane od zdrowych zwierząt.

Higiena pomieszczeń i wyposażenia

- Umieszczenie i konstrukcja urządzeń do udoju oraz pomieszczeń, w których mleko i siara są składowane, przenoszone i schładzane eliminują ryzyko zanieczyszczenia mleka.
- Pomieszczenia do składowania mleka i siary są zabezpieczone przed szkodnikami, odpowiednio oddzielone od pomieszczeń, w których przetrzymywane są zwierzęta, a także wyposażone w odpowiednie urządzenia do schładzania mleka i siary, zapewniające jego temperaturę nie wyższą niż 8°C w przypadku codziennego odbioru, lub nie wyższą niż 6°C, jeżeli mleko nie jest odbierane codziennie.
- Powierzchnie urządzeń mających styczność z mlekiem i siarą (narzędzi, pojemników, zbiorników przeznaczonych do udoju, gromadzenia lub transportu) wykonane są z materiałów łatwych do oczyszczenia oraz, w razie konieczności, do zdezynfekowania, a także utrzymywane w dobrym stanie. Wymaga to zastosowania materiałów gładkich, nadających się do mycia oraz nietoksycznych.
- Pojemniki i zbiorniki służące do transportu mleka muszą być co najmniej raz dziennie czyszczone i dezynfekowane.

Higiena podczas udoju i składowania

- Znakowanie zwierząt poddanych leczeniu oraz przed zakończeniem zalecanego okresu karencji po leczeniu w celu uniknięcia przeniesienia pozostałości leków do mleka przeznaczonego do spożycia przez ludzi.
- Zachowanie warunków higieny podczas dojenia, aby wykluczyć możliwość

zanieczyszczenia mleka i siary.

- Zapewnienie czystości strzyków, wymion i przylegających do nich części.
- Schłodzenie mleka i siary niezwłocznie po udoju, w miejscu czystym, zaprojektowanym i wyposażonym w sposób uniemożliwiający jego zanieczyszczenie.

Schłodzenie mleka i siary nie jest wymagane, gdy poddawane są procesom przetwórczym w ciągu dwóch godzin od udoju lub konieczne jest zastosowanie wyższej temperatury z przyczyn technologicznych.

3.5 Identyfikacja i rejestracja zwierząt

! WYMOGI

Dotyczą rolników utrzymujących bydło

- Rolnik posiada numer siedziby stada bydła.
- Rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji bydła dokonując wpisów do tej książki w terminie 7 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu.
- Posiadacze bydła zgłaszają fakt urodzenia, śmierci oraz przewozu bydła do i z siedziby stada wraz z datami tych zdarzeń kierownikowi biura powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w terminie do 7 dni od dnia nastąpienia tego zdarzenia.
- W siedzibie stada wszystkie sztuki bydła posiadają paszporty zgodne ze wzorem określonym w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie wzoru paszportu bydła (Dz. U. z 2007 r., Nr 112, z późn. zm.). W paszporcie zamieszcza się wymagane dane natychmiast po przywiezieniu zwierzęcia do hodowli i bezpośrednio przed jego wywiezieniem.
- Rolnik obowiązany jest przedstawiać, na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz organów Inspekcji Weterynaryjnej, informacje dotyczące pochodzenia, identyfikacji lub przeznaczenia bydła.
- Rolnik prowadzi księgę rejestracji bydła w formie papierowej lub w formie

elektronicznej i przechowuje dane zawarte w księdze rejestracji bydła, przez okres 3 lat od dnia utraty posiadania zwierzęcia.

- Księga rejestracji bydła w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2005 r. *w sprawie księgi rejestracji bydła, świń, owiec lub kóz* (Dz. U. Nr 151, poz. 1268, z późn. zm.). Księga rejestracji bydła jest udostępniana przez rolnika na żądanie osoby upoważnionej do wykonywania czynności kontrolnych.

W siedzibie stada wszystkie sztuki bydła są znakowane poprzez umieszczenie na obu uszach kolczyków w terminie 7 dni od dnia urodzenia lub dnia kontroli granicznej, w przypadku bydła przywożonego z państwa trzeciego (z wyłączeniem, gdy miejscem przeznaczenia jest rzeźnia, a uboju dokona się w terminie 20 dni od czasu przejścia takiej kontroli), jednak nie później niż do dnia opuszczenia siedziby stada, w którym się urodziły. Zwierzę pochodzące z innego państwa członkowskiego zachowuje swoje oryginalne kolczyki.

WYMOGI

Dotyczą rolników utrzymujących owce lub kozy

- Rolnik posiada numer siedziby stada owiec lub kóz.
- Rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji stada owiec lub księgę rejestracji kóz dokonując wpisów do tej księgi w terminie 7 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu.
- Rolnik prowadzi księgę rejestracji owiec lub księgę rejestracji kóz w formie papierowej lub w formie elektronicznej i przechowuje dane zawarte w księdze rejestracji owiec lub księdze rejestracji kóz, przez okres 3 lat od dnia utraty posiadania zwierzęcia.
- Księga rejestracji owiec lub księga rejestracji kóz w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2005 r. *w sprawie księgi rejestracji bydła, świń, owiec lub kóz*.
- Księga rejestracji owiec lub księga rejestracji kóz jest udostępniana przez rolnika na żądanie osoby upoważnionej do wykonywania czynności kontrolnych.
- Rolnik dostarcza, na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa lub organów Inspekcji Weterynaryjnej, wszystkie informacje na temat

pochożenia, identyfikacji i ewentualnego miejsca przeznaczenia owiec lub kóz, które hodowca posiadał, przechowywał, transportował, sprzedawał lub poddawał ubojowi w okresie trzech ostatnich lat.

- W siedzibie stada wszystkie sztuki owiec lub kóz są właściwie znakowane za pomocą kolczyków, w terminie 6 miesięcy od dnia urodzenia lub 14 dni od dnia przeprowadzenia kontroli granicznej w przypadku owiec lub kóz przywożonych z państwa trzeciego (z wyłączeniem przypadku, gdy miejscem przeznaczenia jest rzeźnia, a ubój został dokonany w terminie 5 dni roboczych od dnia kontroli granicznej), nie później niż do dnia opuszczenia siedziby stada, w którym się urodziły. Zwierzę pochodzące z innego państwa członkowskiego zachowuje swoje oryginalne oznakowanie.
- W przypadku przewozu owiec i kóz w obrębie terytorium państwa, zwierzętom tym towarzyszą dokumenty przewozowe, które powinny być zgodne ze wzorem rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 lipca 2005 r. *w sprawie wzoru dokumentu przewozowego dla owiec i kóz* (Dz. U. z 2005 r. Nr 142, poz. 1195) oraz powinny być przechowywane przez okres nie krótszy niż 3 lata od dnia przewozu zwierząt do miejsca przeznaczenia.
- Kopie dokumentów przewozowych dla owiec i kóz są dostarczane przez rolnika na żądanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa lub organów Inspekcji Weterynaryjnej.
- Spisu owiec lub kóz dokonuje się w stadzie co najmniej raz na 12 miesięcy, nie później jednak niż w dniu jesiennego przeglądu stada.

WYMOGI

Dotyczą rolników utrzymujących świnię

- Rolnik posiada numer siedziby stada świń.
- Rolnik prowadzi aktualną księgę rejestracji świń dokonując wpisów do tej książki w terminie 7 dni od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące obowiązek wpisu. Księga rejestracji świń w formie papierowej powinna być prowadzona zgodnie ze wzorem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2005 r. *w sprawie książki rejestracji bydła, świń, owiec lub kóz*.
- Rolnik obowiązany jest do udostępniania osobie upoważnionej do dokonywania czynności kontrolnych pisemnych lub ustnych informacji związanych z przedmiotem kontroli, dokumentów związanych z przedmiotem

kontroli, danych informatycznych.

- Dane zawarte w księdze rejestracji świń przechowywane są przez okres 3 lat od dnia utraty posiadania zwierzęcia.
- Rolnik jest obowiązany oznakować świnię bezzwłocznie, a w każdym przypadku przed opuszczeniem przez świnię siedziby stada, za pomocą kolczyka założonego na lewą małżowinę uszną lub tatuażu umieszczonego w sposób czytelny i trwały w obu małżowinach usznych świni albo na jej grzbiecie, zawierających numer identyfikacyjny zwierzęcia gospodarskiego.

4. DOBROSTAN ZWIERZĄT

4.1 Ochrona wszystkich zwierząt gospodarskich

Obowiązuje posiadaczy wszystkich gatunków zwierząt gospodarskich.

WYMOGI

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby zwierzęta gospodarskie utrzymywane były w warunkach nieszkodliwych dla ich zdrowia oraz niepowodujących urazów, uszkodzeń ciała lub cierpień.
- Zwierzęta powinny być pod opieką wystarczającej liczby personelu posiadającego odpowiednie umiejętności, wiedzę i kompetencje zawodowe.
- Rolnik jest obowiązany doglądać zwierzęta gospodarskie co najmniej raz dziennie.
- Rolnik jest obowiązany wyposażyć pomieszczenia, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, w stałe lub przenośne oświetlenie sztuczne, w celu umożliwienia kontroli tych pomieszczeń i doglądania umieszczonych w nich zwierząt o każdej porze.
- Rolnik jest obowiązany chore lub ranne zwierzęta gospodarskie niezwłocznie otoczyć opieką, a w przypadku gdy opieka rolnika nie przynosi rezultatów, w miarę potrzeby odizolować oraz niezwłocznie zasięgnąć porady lekarza weterynarii. Jeżeli wymaga tego stan zdrowia, zwierzę to należy utrzymywać na ściółce.

- Rolnik, który utrzymuje zwierzęta gospodarskie, jest obowiązany przechowywać przez okres 3 lat dokumentację weterynaryjną dotyczącą przebiegu leczenia, przeprowadzonych zabiegów weterynaryjnych oraz padłych zwierząt.
 - Rolnik jest obowiązany zapewnić zwierzętom gospodarskim, utrzymywanym w systemie otwartym, możliwość ochrony przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi i zwierzętami drapieżnymi.
 - Rolnikowi nie wolno okaleczać zwierząt, w tym zadawać bólu albo świadomie dopuszczać do zadawania bólu lub cierpień, o których mowa w przepisach prawa*.
 - Rolnik jest obowiązany utrzymywać zwierzęta gospodarskie w warunkach zapewniających im swobodę ruchu, a w szczególności możliwość kładzenia się, wstawania oraz leżenia.
 - Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, ich wyposażenie oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt wykonane były z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt oraz nadających się do czyszczenia i odkażania.
 - Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby w pomieszczeniach, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, obieg powietrza, stopień zapylenia, temperatura, względna wilgotność powietrza i stężenie gazów utrzymane były na poziomie nieszkodliwym dla zwierząt.
 - Rolnik, który wyposaża pomieszczenia, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, w mechaniczny lub automatyczny system wentylacji zapewnia, że system ten łączy się z:
 - systemem alarmowym sygnalizującym awarię systemu wentylacyjnego,
 - systemem wentylacji awaryjnej oraz, że system alarmowy jest testowany regularnie.
 - Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie, oświetlone były przystosowanym dla danego gatunku zwierząt światłem sztucznym, z odpowiednią przerwą od tego oświetlenia lub, aby zapewniony był dostęp światła naturalnego.
- Rolnik jest obowiązany karmić zwierzęta gospodarskie paszą dostosowaną do ich gatunku, wieku, masy ciała i stanu fizjologicznego oraz w taki sposób i taką paszą, aby nie powodować urazów i uszkodzeń ciała lub innych cierpień.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić zwierzętom gospodarskim dostęp do odpowiedniej ilości wody lub w inny sposób zaspokoić ich zapotrzebowanie na płyny.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby zwierzęta gospodarskie miały dostęp do paszy z odpowiednią, regulowaną prawem, częstotliwością.
- Wyposażenie i sprzęt przeznaczone do karmienia i pojenia zwierząt gospodarskich umieszcza się w taki sposób, aby zminimalizować możliwość zanieczyszczenia paszy lub wody oraz ułatwić tym zwierzętom bezkonfliktowy dostęp do paszy i wody.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby wyposażenie i sprzęt używany przy utrzymywaniu zwierząt gospodarskich był sprawdzany co najmniej raz dziennie, a wykryte usterki niezwłocznie usuwane.

*Art. 6 ust. 1a i 2 pkt 1, 1a, 4, 7, 8, 12 i 17 ustawy o ochronie zwierząt.

4.2 Dobrostan cieląt

Wymogi opisane w tej części broszury dotyczą cieląt do 6 miesięcy życia i wynikają z dyrektywy *dotyczącej ochrony cieląt*⁵. Przepisy te do polskiego prawa wdrożono ustawą o *ochronie zwierząt* z dnia 21 sierpnia 1997 r. i rozporządzeniem z dnia 15 lutego 2010 r.⁶.

WYMOGI

Podstawowa opieka nad cielętami

- Rolnik jest obowiązany doglądać cielęta:
 - utrzymywane w systemie otwartym co najmniej raz dziennie,
 - utrzymywane w pomieszczeniach co najmniej dwa razy dziennie.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, w celu umożliwienia kontroli pomieszczeń, w których utrzymywane są cielęta oraz doglądania umieszczonych w nich cieląt o każdej porze, aby pomieszczenia te wyposażone były w stałe lub przenośne oświetlenie sztuczne.
- Rolnik jest obowiązany otoczyć opieką chore lub ranne cielęta. Gdy opieka rolnika nie przynosi rezultatów, musi on jak najszybciej uzyskać poradę

⁵ Dyrektywa Rady 2008/119/WE z dnia 18 grudnia 2008 r. *ustanawiająca minimalne normy ochrony cieląt*.

⁶ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz. U. Nr 56, poz. 344 z późn. zm).

weterynaryjną dla każdego z cieląt, a w razie potrzeby odizolować chore lub ranne cielęta. W przypadku, gdy wymaga tego stan zdrowia zwierzęcia, zwierzę to należy utrzymywać na ściółce.

- Rolnikowi nie wolno utrzymywać cieląt na uwięzi, z wyjątkiem cieląt utrzymywanych grupowo w porze karmienia, nie dłużej niż jedną godzinę.
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku stosowania uwięzi podczas karmienia cieląt utrzymywanych grupowo, do stosowania: uprzęży, pęt, stelaży, więzów lub innych urządzeń, które nie zmuszają zwierzęcia do przebywania w nienaturalnej pozycji i nie powodują zbędnego bólu, uszkodzenia ciała albo śmierci. W przypadku stosowania uwięzi muszą być one regularnie sprawdzane i w razie konieczności poprawiane, tak aby przez cały czas były wygodnie dopasowane.
- Rolnikowi nie wolno zakładać cielętom kagańców.

Pomieszczenia inwentarskie, w których utrzymywane są cielęta

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, wyposażenie tych pomieszczeń oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt, wykonane były z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt oraz nadających się do czyszczenia i odkażania.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby instalacja elektryczna w pomieszczeniach, w których utrzymywane są cielęta, wykonana była w sposób określony w przepisach Prawa budowlanego.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, wyposażenie tych pomieszczeń oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt były sprawdzane co najmniej raz dziennie, a wykryte usterki niezwłocznie usuwane.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby w pomieszczeniach, w których utrzymywane są cielęta obieg powietrza, stopień zapylenia, temperatura, względna wilgotność powietrza i stężenie szkodliwych gazów utrzymywane były na poziomie nieszkodliwym dla zwierząt. W pomieszczeniach, w których utrzymuje się cielęta, stężenie:
 - a) dwutlenku węgla (CO_2) - nie powinno przekraczać 3 000 ppm,
 - b) siarkowodoru (H_2S) - nie powinno przekraczać 5 ppm,
 - c) koncentracja amoniaku (NH_3) - nie powinna przekraczać 20 ppm.
- Rolnik, który wyposaża pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, w mechaniczny lub automatyczny system wentylacji zapewnia, że system ten łączy się z:

- systemem alarmowym sygnalizującym awarię systemu wentylacyjnego,
- systemem wentylacji awaryjnej

oraz, że system alarmowy jest testowany regularnie.

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby cielęta miały zapewniony dostęp do światła naturalnego lub pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, oświetlone były przystosowanym dla nich światłem sztucznym (co najmniej od godziny 9⁰⁰ do 17⁰⁰).
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, wyposażenie tych pomieszczeń oraz sprzęt używany przy utrzymywaniu tych zwierząt były czyszczone i odkażane.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby:
 - odchody cieląt oraz niezjedzone resztki paszy były usuwane z pomieszczeń, w których utrzymuje się te zwierzęta, tak często, aby uniknąć wydzielania się nieprzyjemnych woni,
 - pomieszczenia, w których utrzymywane są cielęta, były zabezpieczone przed muchami i gryzoniami.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby podłoga w pomieszczeniach, w których utrzymywane są cielęta była twarda, równa i stabilna, a jej powierzchnia gładka i nieśliska.

Kojce dla cieląt

- Rolnik jest obowiązany utrzymywać cielęta w warunkach zapewniających im swobodę ruchu, a w szczególności możliwość kładzenia się, wstawania oraz leżenia.
- Rolnikowi zabrania się utrzymywania cieląt powyżej 8 tygodnia życia w pojedynczych boksach, z wyjątkiem cieląt utrzymywanych z ich matkami w okresie ssania oraz z wyjątkiem gospodarstw utrzymujących mniej niż 6 cieląt jednocześnie oraz cieląt chorych.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby kojce, w których cielęta utrzymywane są pojedynczo, miały właściwe wymiary oraz budowę.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby kojce, w których cielęta utrzymywane są grupowo, miały zapewnioną odpowiednią minimalną powierzchnię zgodnie z przepisami.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby miejsce do leżenia dla cieląt było wygodne, czyste i odwodnione.

- Rolnik jest obowiązany, w przypadku utrzymywania cieląt w pomieszczeniach, utrzymywać na ściółce cielęta do ukończenia 2 tygodnia życia.

Pasze, karmienie, pojenie cieląt

- Rolnik jest obowiązany karmić cielęta paszą dostosowaną do ich gatunku, wieku, masy ciała i stanu fizjologicznego.
- Rolnik jest obowiązany karmić cielęta co najmniej dwa razy dziennie.
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku utrzymywania cieląt grupowo, gdy nie żywi się ich do woli lub z elektronicznych stacji odpasowych, zapewnić każdemu cielęciu dostęp do paszy w tym samym czasie.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić cielętom powyżej 2 tygodnia życia dostęp do wystarczającej ilości świeżej wody lub zapewnić możliwość zaspokajania pragnienia poprzez picie innych płynów. Jednakże w przypadku upałów oraz cieląt chorych, rolnik jest obowiązany zapewnić cielętom stały dostęp do świeżej wody.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby cielęta otrzymywały pokarm matki niezwłocznie po urodzeniu, nie później jednak niż przed upływem 6 godzin od urodzenia.
- Rolnik jest obowiązany stosować w żywieniu cieląt paszę zawierającą taką ilość żelaza, która zapewnia w ich krwi poziom hemoglobiny wynoszący co najmniej 4,5 milimol/litr.
- Rolnik jest obowiązany stosować w żywieniu cieląt powyżej 2 tygodnia życia karmę zawierającą pasze włókniste, przy czym dawkę tej paszy dla cieląt od 8 do 20 tygodnia życia zwiększa się stopniowo od 50 do 250 g włókna dziennie.
- Rolnik jest obowiązany umieścić wyposażenie i urządzenia przeznaczone do karmienia i pojenia cieląt w taki sposób, aby zminimalizować możliwość zanieczyszczenia paszy lub wody.

4.3 Dobrostan świń

Minimalne warunki ochrony świń, podobnie jak cieląt, uregulowane zostały oddzielną dyrektywą *ustanawiającą minimalne normy ochrony*

świń⁷ i zostały transponowane do polskiego prawa rozporządzeniem z dnia 15 lutego 2010 r.⁸.

WYMOGI

Podstawowa opieka nad stadem świń

- Rolnik jest obowiązany, jeżeli jest to konieczne, do poddania zwierząt zabiegom przeciwko zewnętrznym i wewnętrznym pasożytom próchnych loch i loszek umieszczonych w kojcach do prosienia.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby prosięta co najmniej do 28 dnia od dnia ich urodzenia przebywały z lochą, chyba że wystąpi zagrożenie zdrowia lochy lub prosięcia. Jednakże prosięta mogą być odsadzane także z innej przyczyny, nie wcześniej jednak niż w 21 dniu od dnia urodzenia, jeżeli po odsadzeniu zostaną umieszczone w pomieszczeniu uprzednio oczyszczonym, odkażonym i odizolowanym od pomieszczeń, w których utrzymuje się lochy.
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku grupowego utrzymywania loch, loszek, warchlaków i świń, do podjęcia działań minimalizujących agresję i zapobiegających walkom zwierząt, w szczególności - izolację świń chorych, zranionych, agresywnych oraz stały dostęp do przedmiotów absorbujących ich uwagę.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić świniom stały dostęp do materiałów i przedmiotów absorbujących ich uwagę, w szczególności słomy, siana, drewna i trocin, o jakości niewywierającej szkodliwego wpływu na ich zdrowie.
- Rolnik jest obowiązany do czasowego oddzielenia od grupy świń chorych, zranionych, wykazujących agresję lub atakowanych przez inne zwierzęta.
- W przypadku konieczności mieszania warchlaków i świń utrzymywanych na chów grupowo, rolnik jest obowiązany do łączenia w grupę zwierząt o zbliżonym wieku, gdy są one jak najmłodsze, najlepiej przed upływem tygodnia po odsadzeniu.

Zabiegi zootechniczne i weterynaryjne w stadzie świń

- Zabiegi lekarsko-weterynaryjne i zootechniczne lub inne zabiegi wynikające z technologii produkcji, wykonywane są na zwierzętach wyłącznie przez osoby posiadające kwalifikacje określone odrębnymi przepisami, z zachowaniem koniecznej ostrożności, w sposób zapewniający ograniczenie cierpień i stresu zwierzęcia.

⁷ Dyrektywa Rady 2008/120/WE z dnia 18 grudnia 2008 r. *ustanawiająca minimalne normy ochrony świń*.

⁸ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz. U. Nr 56, poz. 344 z późn. zm).

- Wszelkie zabiegi, w celach innych niż lecznicze lub diagnostyczne, albo w celach identyfikacji świń, zgodnie z odpowiednimi przepisami, a które w rezultacie prowadzą do uszkodzenia lub utraty wrażliwej części ciała albo zmiany układu kostnego, są zakazane, z wyjątkiem redukcji kłów u prosiąt i knurów, obcinania części ogona, kastracji samców, kolczykowania nosa u świń utrzymywanych w systemie otwartym, jeśli zabiegi te są prowadzone z uwzględnieniem przepisów prawnych⁹
- Wszystkie produkty lecznicze wydawane z przepisu lekarza, w tym uspokajające, mogą być podawane zwierzętom, z których lub od których pozyskuje się produkty pochodzenia zwierzęcego, wyłącznie przez lekarza weterynarii.

Pomieszczenia dla świń

- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby pomieszczenia dla świń były zbudowane w sposób nieszkodliwy dla ich zdrowia - niepowodujący urazów, uszkodzeń ciała i cierpienia; zapewniający swobodę ruchu, umożliwiający kontakt wzrokowy z innymi zwierzętami (nie dotyczy loch i loszek tuż przed prosieniem i w trakcie prosienia).
- Rolnik jest obowiązany utrzymywać świnię w pomieszczeniach oświetlonych co najmniej przez 8 godzin dziennie światłem naturalnym lub sztucznym o natężeniu co najmniej 40 lx.
- Rolnik nie powinien w pomieszczeniach, w których utrzymuje się świnię, narażać tych zwierząt na hałas stały lub wywoływany nagle, a natężenie tego hałasu nie powinno przekraczać 85 dB.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby podłoga w pomieszczeniach, w których utrzymywane są świnię, była twarda, równa i stabilna, a jej powierzchnia była gładka i nieśliska.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, w przypadku utrzymywania świń na betonowej podłodze szczelinowej, aby szerokość otworów i beleczek w podłodze była zgodna z prawem.

Kojce dla świń

- Rolnik jest obowiązany utrzymywać świnię w warunkach zapewniających im swobodę ruchu, a w szczególności możliwość kładzenia się, wstawania oraz leżenia.

⁹ § 23 ust. 2 - 6 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz. U. Nr 56, poz. 344 z późn. zm).

- Rolnikowi nie wolno utrzymywać loch i loszek na uwięzi.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby powierzchnia kojca, w którym knury utrzymywane są pojedynczo, wynosiła co najmniej 6 m², a gdy krycie odbywa się w kojcu – co najmniej 10 m².
- Rolnik jest obowiązany, w przypadku grupowego utrzymywania warchlaków, tuczników, knurów, loch i loszek po kryciu, do zapewnienia im odpowiedniej wielkości kojca.
- Rolnik jest obowiązany, w stadach powyżej 9 loch, utrzymywać grupowo lochy i loszki od 4 tygodnia po pokryciu do tygodnia przed przewidywanym terminem proszenia, przy czym minimalna długość każdego z boków kojca powinna być zgodna z prawem.
- Rolnik jest obowiązany zaopatrzyć kojec, w którym utrzymuje się lochy i loszki, w tygodniu poprzedzającym przewidywany termin ich proszenia, w materiał umożliwiający budowę gniazda, chyba że nie jest to możliwe ze względu na stosowany w gospodarstwie system odprowadzania gnojowicy.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, aby powierzchnia kojca do proszenia umożliwiała proszenie naturalne lub zapewniała osobie obsługującej dostęp do zwierzęcia.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić, w przypadku utrzymywania loch z prosiętami, aby kojec wyposażony był w przegrodę zapobiegającą przygnieceniu prosiąt przez lochę oraz aby w kojcu wydzielona była część całej podłogi, wystarczającej, aby zwierzęta mogły odpoczywać wspólnie w tym samym czasie, trwalej albo pokrytej matą, albo wyścielanej słomą lub innym odpowiednim materiałem.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić prosiętom swobodny dostęp do karmiącej lochy.

Pasze, karmienie i pojenie świń

- Rolnik jest obowiązany karmić świnię co najmniej raz dziennie, a jeżeli utrzymuje świnię grupowo – zapewniać im dostęp do paszy w tym samym czasie.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić świniom powyżej 2 tygodnia życia stały dostęp do wystarczającej ilości świeżej wody.
- Rolnik jest obowiązany zapewnić lochom w okresie między odsadzeniem prosiąt, a okresem okołoporodowym i loszkom, wystarczającą ilość pokarmu wysokoenergetycznego oraz pokarmu objętościowego lub wysokowłóknistego.

5. SANKCJE W ZAKRESIE ZASADY WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI

W przypadku nieprzestrzegania norm i wymogów wzajemnej zgodności konsekwencją jest odpowiednie zmniejszenie przyznawanych rolnikowi płatności bezpośrednich oraz płatności obszarowych PROW 2007-2013 oraz PROW 2014-2020, tj. płatności:

- z tytułu naturalnych utrudnień dla rolników na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW),
- rolnośrodowiskowych,
- rolnośrodowiskowo-klimatycznych
- ekologicznych,
- na zalesianie gruntów rolnych.

Wymiar sankcji za nieprzestrzeganie norm i wymogów uzależniony jest od wielu czynników.

Podstawowe rozróżnienie to niezgodność z przepisami wynikająca z:

- **zaniedbania rolnika (nieumyślność),**
- **winy rolnika (celowość).**

Wysokość sankcji, czyli % obniżenia płatności, zależy od rodzaju i skali naruszenia norm i wymogów. Aby ocenić skalę naruszenia, każda niezgodność oceniana jest pod kątem trzech kryteriów:

- zasięgu,
- dotkliwości,
- trwałości.

W przypadku, gdy stwierdzona niezgodność wyniknie z zaniedbania ze strony rolnika, obniżka ta będzie z zasady stanowić 3% całkowitej kwoty płatności. W zależności od stopnia naruszenia sankcja może zostać obniżona do 1% lub zwiększona do 5%. Szczegółowe informacje dotyczące sposobu oceny naruszeń oraz naliczanych sankcji za nieprzestrzeganie norm i wymogów określone są we właściwym rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W przypadku, gdy rolnik celowo dopuści się stwierdzonej niezgodności, obniżka będzie z zasady wynosić 20% całkowitej kwoty. Jednakże Agencja Płatnicza może, na podstawie oceny przedłożonej przez właściwy organ kontroli w raporcie z czynności kontrolnych, podjąć decyzję o obniżeniu procentu do wysokości nie mniejszej niż 15% lub zwiększeniu do 100% całkowitej kwoty.

Jeżeli naruszenie z tym samym wymogiem lub normą zostanie wykryte u rolnika więcej niż raz w ciągu trzech kolejnych lat kalendarzowych, mamy do czynienia z powtarzalnością. W przypadku stwierdzenia powtarzającej się niezgodności, naliczony procent sankcji zostanie pomnożony x 3, jednak maksymalna wysokość sankcji nie może przekroczyć 15% całkowitej kwoty płatności. Oznacza to, że jeśli np. za pierwszym razem niezgodność karana jest na poziomie 3% obniżki płatności,

to za drugim razem sankcja wyniesie już 9% ($3\% \times 3$). W momencie, gdy sankcja zostanie naliczona w wysokości 15% za niezgodności powtarzalne, beneficjent zostaje powiadomiony, że w kolejnym roku takie naruszenie będzie traktowane jako niezgodność celowa, która jest sankcjonowana bardziej dotkliwie.

Od 2015 roku ustanowiono tzw. **system wczesnego ostrzegania**. System ten jest analogiczny do dotychczasowej drobnej niezgodności, w przypadku której rolnik był informowany o obowiązku podjęcia działania naprawczego i usunięcia stwierdzonej drobnej niezgodności. Istotna różnica między dotychczasową drobną niezgodnością a systemem wczesnego ostrzegania dotyczy kontroli następczych. Dotychczas w każdym przypadku stwierdzenia drobnej niezgodności istniał obowiązek kontroli sprawdzającej, czy rolnik przeprowadził działania naprawcze. Natomiast od roku 2015 w systemie wczesnego ostrzegania realizacja działań naprawczych odnośnie drobnej niezgodności podlega kontroli tylko w przypadku, gdy dany rolnik w oparciu o inne zasady został wytypowany do kontroli. Jeżeli taka kontrola wykaże, że rolnik nie podjął działania naprawczego, wówczas zostanie zastosowana sankcja z mocą wsteczną w odniesieniu do roku stwierdzenia drobnej niezgodności. Wsteczne zastosowanie sankcji jest możliwe w ciągu trzech lat licząc od roku jej stwierdzenia. W przypadku, gdy kwota zmniejszenia lub wykluczenia z płatności jest równa lub **mniejsza od równowartości 100 euro**, sankcje nie są naliczane, ale obowiązkiem rolnika jest usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości.

Rolnik jest powiadamiany o stwierdzeniu niezgodności i obowiązku podjęcia działania naprawczego. Od roku 2015 kontrola następcza, sprawdzająca realizację działania naprawczego, dotyczy 20% przedmiotowych beneficjentów. Stwierdzenie w czasie kontroli niezrealizowania zaleconego działania naprawczego spowoduje odpowiednie zmniejszenie płatności.